



---

Верховний  
Суд

Касаційний господарський суд

# Судова практика Верховного Суду у спорах щодо зовнішньоекономічної діяльності

---

**Ганна Вронська**

суддя Верховного Суду

## Основна нормативно-правова база

- ✓ Конвенція про визнання та виконання іноземних арбітражних рішень (Нью-Йоркська конвенція 1958 року)
- ✓ Керівництво Секретаріату ЮНСІТРАЛ по Нью-Йоркській конвенції 1958 року
- ✓ Міжнародні договори України про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових і кримінальних справах
- ✓ Господарський процесуальний кодекс України
- ✓ Закон України "Про третейські суди"
- ✓ Закон України «Про міжнародний арбітраж»
- ✓ Закон України «Про міжнародне приватне право»



## Принцип імунітету та автономії арбітражної угоди

- ✓ Кожна договірна держава визнає арбітражну угоду, за якою сторони зобов'язуються передавати до арбітражу всі або будь-які суперечки, які виникають або можуть виникнути між ними у зв'язку з якими-небудь конкретними договірними або іншими правовідносинами, об'єкт яких може бути предметом арбітражного розгляду. Зазначений обов'язок визнання арбітражної угоди вимагає від суду також тлумачити будь-які неточності в тексті арбітражної угоди та розглядати сумніви щодо її дійсності, чинності та виконуваності на користь її дійсності, чинності та виконуваності (принцип імунітету та автономії арбітражної угоди).

Нью-Йоркська конвенція 1958 року



## Визнання арбітражного застереження таким, що не підлягає виконанню

- ✓ Відносно арбітражної угоди судами визнавалося, що вона не може бути виконана, якщо арбітражна угода мала «патологічний характер», головним чином у наступних випадках:
  - якщо положення арбітражної угоди були складені нечітко і не містили достатньо вказівок, які б дозволили перейти до арбітражного розгляду
  - якщо в арбітражній угоді призначалася арбітражна установа, яка не існує.

Але суди також можуть застосовувати підхід, спрямований на сприяння арбітражного розгляду, тобто тлумачити нечіткі чи непослідовні формулювання арбітражних угод таким чином, щоб підтримати ці угоди. Переважне право повинно віддаватися наміру сторін врегулювати спір в арбітражному порядку.



## Арбітражне застереження

- ✓ Суд залишає позов **без розгляду**, якщо сторони уклали угоду про передачу даного спору на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу, і від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді, якщо тільки суд не визнає, що така угода є недійсною, втратила чинність або не може бути виконана.



## Арбітражне застереження

- ✓ Під час вирішення питання залишення позову без розгляду з підстав, передбачених п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України, господарському суду **необхідно встановити** наявність сукупності наступних умов:
  - існування арбітражної угоди, за якою позов у питанні, що порушене у державному суді, відноситься до компетенції арбітражу;
  - від відповідача не пізніше початку розгляду справи по суті, але до подання ним першої заяви щодо суті спору надійшли заперечення проти вирішення спору в господарському суді;
  - встановлення судом дійсності, чинності та виконуваності арбітражної угоди.

постанови КГС ВС у справах № 924/1253/20, № 920/241/19



## Правовий висновок ВСУ, від якого відступила ВП ВС

- ✓ Третейська угода про передання спору на розгляд третейського суду не є відмовою від права на звернення до суду, а одним зі способів реалізації права на захист своїх прав. У зв'язку з викладеним у сторін існує **виключно правова можливість, а не обов'язок звертатися до третейського суду**. При цьому обмеження права звернення до господарського суду не допускається;
- ✓ **відсутність взаємної згоди саме сторін спору на його вирішення комерційним судом (арбітражем), оформленої відповідним арбітражним застереженням, незалежно від попередньої домовленості про це, унеможлиблює розгляд спору таким судом;**
- ✓ у разі відсутності такого застереження господарський суд зобов'язаний припинити провадження у справі лише за наявності **волі обох сторін** про розгляд конкретного спору арбітражем, що оформлюється відповідним зверненням до суду.



## Уточнений (доповнений) правовий висновок ВП ВС

- ✓ У разі наявності арбітражної угоди між сторонами спору та поданого стороною відповідно до вимог ГПК України клопотання про припинення провадження господарський суд може продовжити розгляд справи за умови встановлення в передбаченому законом порядку недійсності, втрати чинності або неможливості виконання вказаної угоди не пізніше початку розгляду справи по суті;
- ✓ господарський суд має тлумачити будь-які неточності в тексті арбітражної угоди та розглядати сумніви щодо її дійсності, чинності та виконуваності на користь її дійсності, чинності та виконуваності, забезпечуючи принцип автономності арбітражної угоди;
- ✓ суд може визнати угоду такою, що не може бути виконана, внаслідок істотної помилки сторін у назві арбітражу, до якого передається спір (відсилання до неіснуючої арбітражної установи), за умови відсутності в арбітражній угоді вказівки на місце проведення арбітражу чи будь-яких інших положень, які б дозволяли встановити дійсні наміри сторін щодо обрання певної арбітражної установи чи регламенту, за яким має здійснюватися арбітражний розгляд. У разі невизначеності арбітражної установи сторона арбітражної угоди не має обов'язку перед зверненням до компетентного державного суду звертатися до однієї чи декількох арбітражних установ для того, щоб вони вирішили питання щодо своєї компетенції стосовно цього спору.

постанова ВП ВС у справі № 906/493/16 (уточнений (доповнений) правовий висновок, що був викладений у постанові ВСУ у справі № 910/8318/16)





## Визнання арбітражного застереження таким, що не підлягає виконанню

- ✓ Суд має тлумачити незначні помилки та неточності в назві арбітражних установ, що передбачені в арбітражній угоді, на користь міжнародного комерційного арбітражу. Але вирішення питання про виконуваність чи невиконуваність арбітражної угоди у зв'язку з наявністю помилок у найменуванні арбітражної установи є дискрецією суду, який ухвалює рішення з урахуванням усіх обставин справи.
- ✓ Суд, до якого подано позов у питанні, що є предметом арбітражної угоди, саме при розгляді клопотання про припинення провадження у справі і направлення сторін до арбітражу повинен вирішити питання дійсності, чинності та виконаності арбітражної угоди.



## Визнання арбітражного застереження таким, що не підлягає виконанню

- ✓ Під час укладення контракту сторони погодили, що усі спори підлягають вирішенню у Міжнародному комерційному арбітражному суді. В англomовному варіанті – Arbitration Court of International Commerce and Industry. Таким чином, сторони уклали арбітражну угоду у вигляді арбітражного застереження щодо розгляду будь-яких спорів, які виникатимуть з контракту або у зв'язку з ним, за процедурою міжнародного комерційного арбітражу.
- ✓ Очевидним є намір сторін арбітражної угоди передати визначену в ній категорію спорів на вирішення до міжнародного комерційного арбітражу. Проте назва арбітражної установи, яка міститься у контракті, а також відсутність у ньому інформації про місце проведення арбітражу, не дає можливості визначити до якого саме арбітражу має звертатися сторона. Таким чином, неможливість виконання арбітражної угоди викликана істотною помилкою у назві арбітражу, до якого передається спір.
- ✓ ВП ВС погодилася з висновками судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для припинення провадження у справі, оскільки спір у цій справі правильно вирішено господарськими судами.

постанова ВП ВС у справі № 906/493/16 (уточнений (доповнений) правовий висновок, що був викладений у постанові ВСУ у справі № 910/8318/16)



## Визнання арбітражного застереження таким, що не підлягає виконанню

- ✓ В арбітражному застереженні у контракті зазначено назву арбітражу, мовою оригіналу: «Арбитражный суд г. Киева»; «Court of Arbitration, Kiev», а також є вказівка на місце проведення розгляду справи, мову арбітражного розгляду та матеріальне право, що підлягає застосуванню.
- ✓ У даному випадку недостатньо вказівки на місце проведення арбітражу, мову арбітражного розгляду та матеріальне право, що підлягає застосуванню для віднесення цього спору до МКАС при ТПП.
- ✓ Оцінка наявності чи відсутності арбітражного застереження в кожному конкретному випадку індивідуальна і посилання в контракті на Арбітражний суд міста Києва недостатньо для того, щоб зробити висновок, що цей спір підлягає вирішенню саме МКАС при ТПП.



## Визнання арбітражного застереження таким, що не підлягає виконанню

- ✓ Сторони під час укладення договору позики дійшли згоди, що спір має бути передано на розгляд третейського суду, розташованого у Лімасолі, Кіпр, англійською мовою – Limassol, Cyprus".
- ✓ Господарські суди встановили, що жодної юридичної особи / установи, яка б за критерієм назви (повністю або частково) містила би слово "arbitration", у Лімасолі немає.
- ✓ Місцевий господарський суд отримав на свій запит від Міністерства юстиції і громадського порядку Республіки Кіпр через Міністерство юстиції України копію Міжнародного Комерційного Третейського Закону від 1987 в останній редакції, у тексті якого не наведено порядку визначення суду, який має розглядати справу в подібній ситуації.
- ✓ Арбітражна угода повинна передбачати не тільки зазначення місця розгляду спору, а й процедурні питання за якими здійснюється його розгляд (арбітражний регламент). Також сторони додатково можуть визначити мову розгляду, компетентний орган, кількість арбітрів та принципи їх визначення.



Арбітражне застереження підлягає  
ВИКОНАННЮ

## Арбітражне застереження підлягає виконанню

- ✓ Сторони домовилися та визначили, що у разі якщо вони не дійдуть згоди у вирішенні питання, що слугувало виникненню суперечки, то будь-яка суперечка, що виникає по цьому контракту або у зв'язку з ним, підлягає передачі на розгляд до **МКАС при ТПП України**, відповідно до **матеріального права України**. Сторони згодні з тим, що в процесі розгляду і вирішення суперечки буде **застосовуватися Регламент МКАС при ТПП України**. Місце розгляду справи – м. Київ. Рішення такого органу є остаточним для обох сторін. Тобто у наведеному випадку формулювання, вжите у зазначеній арбітражній угоді "будь-яка суперечка, що виникає по цьому контракту або у зв'язку з ним" **охоплює також і спори стосовно дійсності контракту**.
- ✓ Водночас, відповідач наполягав на вирішенні цього спору МКАС при ТПП України, заперечення проти вирішення спору в господарському суді відповідач подав до початку розгляду справи по суті, як того вимагає процесуальне законодавство; обставин щодо недійсності, втрати чинності, неможливості виконання арбітражної угоди суди попередніх інстанцій не установили.



## Арбітражне застереження підлягає виконанню

- ✓ Сторони узгодили, що будь-який спір, розбіжність або претензія у зв'язку з цим договором або його порушенням, розірванням або недійсністю будуть остаточно вирішені шляхом розгляду у **МКАС при ТПП України** та буде розглядатися у відповідності з його **Регламентом**. Рішення Арбітражного Суду є остаточною та обов'язковим для обох сторін.



## Арбітражне застереження підлягає виконанню

- ✓ Суди виходили з того, що розгляд спору має бути передано на вирішення Арбітражу у м. Стокгольмі, Швеція, оскільки в арбітражному застереженні у контракті зазначено назву арбітражу, а також є вказівка на місце проведення розгляду справи, мову арбітражного розгляду та матеріальне право, що підлягає застосуванню, та крім того, арбітражне застереження недійсним не визнавалось.
- ✓ Господарський суд вказав, що у м. Стокгольм, Швеція діє Арбітражний інститут Торгової палати Стокгольма (англ. Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce), відомий як Стокгольмський арбітраж. Процедура арбітражного розгляду Арбітражним інститутом Торгової палати Стокгольма регулюється Арбітражним регламентом вказаної установи.
- ✓ До початку розгляду справи по суті, відповідач подав заперечення проти вирішення спору в господарському суді, посилаючись на чинність пункту контракту, в якому наявне арбітражне застереження.





## Арбітражне застереження підлягає виконанню

- ✓ Сторонами погоджено застереження наступного змісту: у разі недосягнення згоди спори підлягають розгляду у Міжнародному комерційному арбітражному суді при Торгово-промисловій Палаті Австрії, у Відні, у відповідності до правил арбітражного провадження в цьому суді. Рішення Арбітражного суду є остаточним і обов'язковим для сторін. Суд повинен складатись з трьох арбітрів. Мова судочинства – англійська. Із застосуванням матеріального права Австрії.
- ✓ Суд встановив, що не існує арбітражної установи з назвою, яка обумовлена у контракті.
- ✓ З огляду на те, що в арбітражному застереженні у контракті є вказівка на місце проведення розгляду справи, а в матеріалах справи наявні відомості щодо існування Міжнародного арбітражного органу, який знаходиться у м. Відні, Австрія, до якого слід було звертатись сторонам для розгляду справи, суд апеляційної інстанції дійшов висновку про можливість виконання зазначеного в контракті арбітражного застереження.
- ✓ Відповідач наполягав на розгляді спору саме Міжнародним арбітражним судом.

постанова КГС ВС у справі № 904/927/18



## Арбітражне застереження підлягає виконанню

- ✓ Як видно з англomовної редакції договору, назва арбітражної установи зазначена як "Arbitration Tribunal of the Chamber of Commerce of the Czech Republic and the Agrarian Chamber of the Czech Republic". Відповідно до англomовного Регламенту суду (роздруківки регламенту з сайту арбітражної установи) назва арбітражної установи відрізняється від зазначеної у Договорі, правильною назвою є "Arbitration Court attached to the Czech Chamber of Commerce and the Agricultural Chamber of the Czech Republic".
- ✓ Зазначена відмінність у назві арбітражної установи, вказаній у договорі, від офіційної англomовної назви арбітражної установи за встановленої відсутності змістовних відмінностей у такому перекладі не свідчить про те, що арбітражна угода є такою, що не може бути виконана. Очевидним є намір сторін арбітражної угоди передати визначену у ній категорію спорів на вирішення до арбітражу, здійснюваного за регламентом визначеної арбітражної установи. Неточність вказаної в арбітражному застереженні назви не мала наслідком відмову арбітражного суду визнати свою компетенцію з розгляду спору. Також судом не було обґрунтовано зазначено, яке саме неоднозначне тлумачення арбітражної угоди стає можливим внаслідок помилки у назві арбітражної установи, та які у суду є підстави вважати, що в арбітражній угоді йдеться про передання спору до якогось іншого арбітражу, ніж до арбітражу за регламентом Arbitration Court attached to the Czech Chamber of Commerce and the Agricultural Chamber of the Czech Republic.



## Третейська угода підлягає виконанню

- ✓ Сторони договору передбачили, що всі спори, що виникають між сторонами у зв'язку із виконанням цього договору або стосуються його змін, припинення, недійсності підлягають розгляду та вирішуються в третейському суді для розгляду конкретного спору (третейський суд "ad hoc").
- ✓ Сторонами договору встановлено порядок формування складу третейських суддів, вимоги до суддів, процедура та правила розгляду третейського спору.
- ✓ Враховуючи, що між сторонами наявна третейська угода про передачу всіх спорів на вирішення третейського суду для розгляду конкретного спору (третейський суд "ad hoc"), відповідач звертався до суду із запереченнями проти вирішення спору в господарському суді, судами така угода не визнана недійсною, такою, що втратила чинність, та не встановлено неможливості виконання третейської угоди, судом першої інстанції неправомірно не застосовано норми п. 7 ч. 1 ст. 226 ГПК України та розглянуто спір по суті.

постанова КГС ВС у справі № 910/4272/18



## Передача спору на вирішення суду іншої держави

- ✓ Факт місцезнаходження відповідача на території України не спростовує наявності угоди позивача та відповідача стосовно того, що всі спірні питання, які виникають у зв'язку з контрактом, повинні бути вирішені у повноважному суді міста Росток/Німеччина.
- ✓ Умови контракту не містять положень, які передбачали б підсудність справи з питань, що виникають з нього судам України.
- ✓ Спир у цій справі не відноситься і до випадків виключної підсудності судам України справ з іноземним елементом, перелік яких наведений у приписах Закону України «Про міжнародне приватне право».
- ✓ На переконання Суду, очевидним є намір сторін передати визначену категорію спорів на вирішення суду іншої держави (Німеччини), виключивши при цьому підсудність таких спорів судам України.
- ✓ ВС також враховує й те, що належних та достатніх доказів на підтвердження того, що скаржнику було відмовлено у відкритті провадження за його позовом у повноважному суді міста Росток/Німеччина суду не надано.





Верховний  
Суд

Касаційний господарський суд

Дякую за увагу!

